

Egensin TEAT

*Annastina Malm och Oskar
Olofson som fröken Bennet
och Tom i »Silverringen« på
Vadstena Gamla teater 2012.*

ning ER

Bonnig och genuin, nästan som en leksaksteater. Så beskrivs den gamla Vadstenateatern – en byggnad som i princip inte rörts på 150 år.

TEXT *Viktoria Myrén*

Nils Spangenberg, vd och konstnärlig ledare på Internationella Vadstena-Akademien, en akademi för unga operaartister, tror att det är det genuina, enkla, väldigt nordiska, som får utländska besökare att gå i spinn när de besöker Vadstenateatern.

– Dels är det en jättefin akustik i byggnaden, dels inbjuder själva miljön till ett slags lekfullhet. Det finns en naivitet över byggnaden som är väldigt fin och som påverkar besökaren, säger Nils Spangenberg.

Förre slottsarkitekten Per Rydberg säger något liknande:

– Teatern har en primitiv karaktär, den känns väldigt mänsklig. Man kan inte låta bli att tycka om den, säger han och påpekar att den rent byggnadstekniskt inte är något märkvärdig.

– Men jag upplever den som genuin, man har använt ruffiga material, träet är exempelvis ganska grovt bearbetat. Det handlar inte om några blanka, släta ytor, det finns ingen jättehög finish. Man har huggit och karvat och du känner hantverket bakom väldigt påtagligt.

Själva byggnaden är från 1820-talet men genomgick en ganska kraftig ombyggnad 1847. Bland annat höjdes hela taket så att man kunde skapa en läktare med träbänkar och en hög scen, i princip det utseende som teatern har i dag.

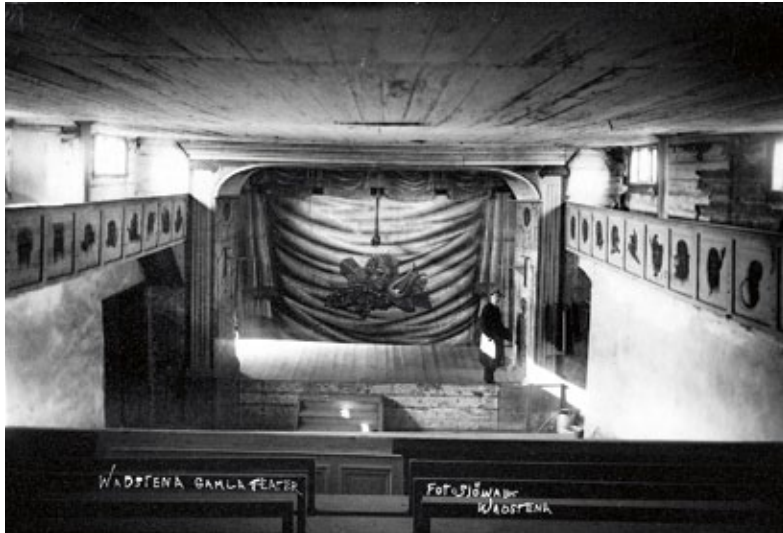
– De är beryktade de där träbänkarna, för de är så jäkla obekväma och man kör knäna i ryggen på personen framför. De är smala och hårda också, så det är ingen risk att man somnar, säger Per Rydberg med kärleksfullt skratt i rösten.

Under 1800-talet användes teatern framför allt som gästspelsteater för resande teatersällskap, vilket det fanns en hel del av på den tiden och Vadstenateatern ingick som stopp i många turnéer. Nils Spangenberg berättar att i en dokumentär om ett resande teatersällskap lär regissören Ingmar Bergman ha besökt Vadstenateatern och sagt att »det stinker teater här!«.

Vadstena Gamla teater har fem olika scenbilder att växla mellan – en skog, en vinterträdgård, en interiör av enklare karaktär och en högborgerlig interiör samt slutligen en stadsbild. Alla scenbilder består av åtta sidotycken och en fond och är återskapade autentiska 1800-talsscenbilder.

FOTO MARKUS GÄRDER

En interiör från 40-talet, sedd från den entré, som leder ut från teaterdirektörens privata lägenhet.

»I ett europeiskt perspektiv är det här helt unikt, det finns ingenting liknande.«

VISION FÖR VADSTENA

SFV:s vision för Vadstena Teater är att antalet föreställningar ska utökas, så att teatern kan upplevas av fler. De fysiska och tekniska hinder som finns för att teatern ska bli tillgänglig ska avhjälpas så långt det är möjligt utan att upplevelsen eller de kulturhistoriska värdena påverkas negativt. Vår vision är att klosterområdet ska få en gestaltning och verksamheter som sammantaget hjälper till att lyfta fram områdets karaktär, historiska utveckling och väsentliga berättelser om kloster-tiden, krigsmanshus och sjukhustiden.

Gillis Åström, förvaltare

I 1882 SPELADES DEN sista föreställningen, varefter den hyrdes av en svensk katolsk präst vid namn Karlén till 1903.

– Karlén hade konverterat till katolicismen och han hade ett slags idé om att återföra svenskarna till den sanna tron och ansåg att det var bra att börja i Vadstena, som var en framträdande vallfartsort. Karlén tyckte att det var synnerligen olämpligt att det fanns en teater inom klosterområdet, så han hyrde den för att hålla religiösa föredrag och predikningar. Det gick inte så bra, men då stängde han den i stället, han ville inte att det skulle förekomma något så världsligt som teater här, berättar Nils Spangenberg.

I 1916 löste staten in teatern och den intilliggande klosterträdgården på nytt, men det förekom ingen verksamhet på teatern. Den användes bland annat som potatiskällare, förråd och torkrum för de boende i lägenheten som finns i samma hus.

– Man tyckte inte att den var så märkvärdig, säger Nils Spangenberg med ett skratt.

I mitten av 1930-talet startade den berömda skådespelerskan Tollie Zellman en insamling

och ett upprop för att bevara teatern, vilket lyckades så väl att teatern återinvigdes i början av 40-talet med pompa och ståt. Det var också då man installerade el i väggarna.

– Sedan dess har teatern använts från och till, bland annat av Östgöteatern som haft sommarföreställningar, och för olika gästspel, säger Nils Spangenberg.

Internationella Vadstena-Akademien grundades för 50 år sedan och två år senare började den använda den gamla Vadstena-teatern som en kompletterande scen under somrarna.

– Vi brukar även ha några julkonserter, och folkhögskolans musiklinje har ett par föreställningar på vår och höst. Det är en fantastisk miljö för musik, särskilt barockmusik och kammarmusik gör sig väldigt väl i den miljön och med den akustiken, säger Nils Spangenberg.

Precis som Per Rydberg tycker han att det är atmosfären som är unik, den där blandningen av simpelt och tjuvigt som understryks av att många saker är dimmalade i stället för att de existerar på riktigt, som ett slags illusion eller trompe d'oeil i gustaviansk anda. Per Rydberg berättar exempelvis om de romerska eller

FOTO MARKUS GÄRDER

VADSTENA TEATER

Byggnaden uppfördes som »assemblé-salong« 1825 och inreddes till teater 1826. Byggs om 1847 då den nuvarande nyantika interiören tillkom. Mellan 1886 och 1940 stod den oanvänd, men restaurerades då efter en insamling av skådespelerskan Tollie Zellman, arkitekt var E. Fant. 1967 installerades värme och ett nytt elsystem och 1972 loger och wc i gamla trädgårdsbyggnaden. 1983 restaurerades byggnaden med Uno Söderberg som arkitekt. En av teaterns väggar utgörs av klostermuren. I början av 2000-talet installerades fiberoptisk belysning, som ger lite samma känsla som av levande ljus eller oljelampor. Byggnaden har också stödisolerats på marknivå med hjälp av lecakulor för att motverka att fukt tränger upp från marken under golvkonstruktionen.

Vadstena-Akademien har gett operaföreställningar på den lilla teatern sedan mitten av 1960-talet. Här Joakim Schuster och Klara Ek i 1600-talsoperan »Bassiano« som gavs 2001.

grekiska mytologiska motiv som är målade på läktarbarriärerna och det finns också en rad sidostycken, ett slags skärmar som man kan använda för att skapa exempelvis en park.

– Det är som en dockteater eller leksaks-teater. Här existerar inget realistiskt att knyta an till utan det är väldigt tydligt att vi låtsas och det föder en barnslighet i dess bästa mening, säger Nils Spangenberg.

Han berättar att Vadstena-Akademien är medlem i Perspective, en europeisk sammanslutning för historiska teatrar, och att han i det sammanhanget blivit medveten om hur egen teatern är.

– Vi kan tycka att den är bonnigt enkel, gjord i trä, en lada med träbänkar, men i ett europeiskt perspektiv är det här helt unikt. Vi har nog svårt att se det själva, att i andras ögon är det här oerhört svenskt och tilltalande. Jag tror vi har haft en tendens att nedvärdera det i stället för att se att teatern har något att tillföra just genom enkelheten. Det är dags att uppgradera medvetenheten. *

FOTO STAFFAN GUSTAVSSON